

ПРОФЕСИОНАЛНИ СТАНДАРДИ

Автор: Ирена Кацарски-Кимова, преведувач, конференциски толкувач и консултант за преведувачки процеси

За Европскиот стандард за преведување – EN15038

Што е EN 15038?

EN15038 – Преведувачки услуги – барања во врска со услугите - е првиот европски стандард што се однесува на преведувачките услуги за писмен превод и на сите даватели на преведувачки услуги (самостојни преведувачи, агенции за преведување, преведувачки процеси во фирми), секаде во светот. Со EN15038 се опфатени услугите за писмен превод, но не и за толкување (устен превод).

Европскиот комитет за стандардизација (CEN), чии членови се телата за стандардизација на земјите-членки на Европската унија, официјално го објави EN15038 во јуни 2006 година.

Што се постигнува со EN15038?

EN15038 дава опис и дефиниција на севкупната преведувачка услуга. Примарна цел на овој стандард е да ги утврди и дефинира барањата за обезбедување квалитетна преведувачка услуга. Ги поставува реперите за добра практика и воведува средства за идентификување на оние даватели на преведувачки услуги (физички и правни лица) што се сосредочени врз квалитетот при обезбедувањето на преводот.

Прва најважна карактеристика на стандардот е што тој го дефинира процесот на преведување. Притоа, квалитетот на преводот се гарантира со фактот што преводот го прегледуваат и други лица кои не учествувале во создавањето на преводот, односно преводот како таков не е гаранција за квалитет туку претставува само една фаза во процесот. Втората најважна карактеристика е што стандардот ги дефинира професионалните оспособености на секој учесник во процесот на преведување, а тоа се преведувачите, редакторите (проверка на превод, стручна редакција, уредување) и лекторите.

Стандардот ги дефинира следните чекори во процесот на преведување: превод, проверка од преведувачот, проверка од друго лице (редактор на преводот), стручна редакција на превод или уредување на книжевен превод, лектура и конечна верификација.

Опфат и дефиниции

Стандардот EN15038 јасно се фокусира врз процесот на обезбедување преведувачка услуга и раководењето со тој процесот. Го опфаќа целиот процес на преведување и сите аспекти на обезбедување на преводот како услуга, со што се овозможува следење на процесот и осигурување на квалитетот на преводот.

Исто така, EN15038 ги наведува барањата што треба да ги исполнат давателите на преведувачки услуги (физички и правни лица), а кои се однесуваат на човечките и техничките ресурси, раководењето со квалитетот и со преведувачката работа, договорната рамка и процедурите. Стандардот дава основа за оцена и сертификација, но не содржи спецификации во врска со квалификациски тестирања и сертификација на преведувачи или детални скали за квалитет и сообразност на конечниот превод.

Анексите на стандардот содржат информации за регистрирањето на преведувачките работи, техничките подготовки пред преведувањето, анализата на изворниот текст, насоки во врска со стилот и неисцрпна листа на услуги со додадена вредност кои давателите на преведувачки услуги можат да ги вршат покрај преводот.

Основни барања во врска со човечките ресурси

Преведувачот (физичко лице) мора да ги има најмалку следните оспособености:

А) оспособеност за преведување: способност да го пренесе значењето од изворниот на целниот јазик и да создаде текст што ги задоволува лингвистичките правила на целниот јазик и инструкциите за конкретната преведувачка работа, притоа водејќи сметка за терминологијата, граматиката, лексиката, стилот, специфичностите на културата и други конвенции, форматирањето, целната група и целта на преводот.

Б) лингвистичка и текстуална оспособеност и во изворниот и во целниот јазик: способност да се разбере изворниот јазик и комплетно познавање на целниот јазик. Тоа подразбира познавање на карактеристиките на различни текстови, од стандарден јазик до многу специјализирани текстови и способност да се примени ова знаење при создавањето на преведените текстови.

В) оспособеност за истражување, наоѓање информации и преработка на информациите: способност за ефикасно здобивање со дополнително лингвистичко и специјализирано знаење коешто е неопходно за разбирање на изворниот текст и создавање на преводот. Ова, исто така, подразбира искуство во примена на алатки за истражување и способност за развивање соодветни стратегии за ефикасна примена на достапните извори на информации.

Г) оспособеност за разбирање на културните специфичности: способност да се искористат информациите како за изворната така и за целната култура и нејзините конвенции, како и стандардите на однесување и системите на вредности со кои се одликуваат изворната и целната култура.

Д) техничка оспособеност: ги опфаќа способностите и вештините што се потребни за професионална подготовка и создавање на преводот, вклучително и способноста за примена

на технички ресурси (комуникациска опрема, хардвер и софтвер, компјутерски преведувачки алатки, пристап до извори на информации и медиуми).

Овие оспособености треба да се стекнати со формално високо образование во областа на преведувањето, или еквивалентен степен на образование во друга област и најмалку две години документирано искуство во преведување, или најмалку пет години документирано професионално искуство во преведување.

Лицата кои вршат проверка на преводот (редактори на преводот) треба да ги имаат сите горенаведени оспособености и да имаат преведувачко искуство во областа за која станува збор. Тоа се најчесто искусни преведувачи што специјализирале во областа од која е преводот.

Стручните редактори треба да се специјализирани во областа од која е преводот и целниот јазик да им е мајчин јазик, или да се специјализирани во таа област на целниот јазик. Тоа се стручњаци во областа од која е преводот (правен, финансиски, технички, медицински и сл.).

Давателот на преведувачки услуги кој е правен субјект мора да ја документира постапката за избор на преведувачи со потребните квалификации и оспособености/вештини за секоја преведувачка работа и сите чекори во процесот на преведување.

Основни барања во врска со процесот

Стандардот ги дефинира следните чекори во процесот на преведување: превод, проверка од преведувачот, проверка од друго лице – најчесто квалификуван преведувач (редакција на превод), стручна редакција на превод или уредување на книжевен превод, лектура и конечна верификација.

Согласно EN-15038 секоја преведувачка услуга треба да опфаќа најмалку превод и проверка на преведениот текст од редактор на преводот, при што (1) преведувачот, применувајќи ги сите веќе опишани способности, го создава преводот и ја проверува својата работа; (2) потоа редакторот на преводот, кој ги има сите веќе опишани способности, проверува дали преводот одговара на намената, а тоа опфаќа споредба на изворниот и целниот текст, терминологијата, регистарот и стилот, и дава препораки за корективни мерки. Давателот на преведувачката услуга ги спроведува предложените корективни мерки. Една таква мерка може да е одново преведување на текстот.

Зависно од намената на преводот, процесот на преведување може да опфаќа и стручна редакција или уредување на преводот, лектура и конечна верификација.

Стручната редакција е еднојазична проверка на погодноста на преводот за намената. Стручниот редактор ги проверува соодветноста на терминологијата, регистарот и почитувањето на конвенциите во дадената област и, доколку има потреба, предлага

корективни мерки. Давателот на преведувачката услуга ги спроведува предложените корективни мерки.

Последните проверки, доколку се бараат како услуга, се лектурата и конечната верификација. Тие задолжително се спроведуваат кога станува збор за преводи што се објавуваат во печатена или електронска форма.

Процедури кај преведувачките услуги

Стандардот се осврнува на процедурите за раководење со преведувачките работи, подготовката на документите за превод, и самиот превод од страна на правните субјекти – даватели на преведувачки услуги, односно агенциите за преведување.

Агенциите за преведување мора да ги документираат процедурите што ги спроведуваат за вршење преведувачки работи, за контактите со клиентите, за осигурување на квалитетот и почитување на договореното со клиентите. Едноставно кажано, ова значи дека стандардот поставува две барања: агенцијата за преведување мора да има процедура (опишан начин на спроведување на работите) и мора да води документација во која се наведени целта и опфатот на конкретната преведувачка работа, што ќе се преземе, од кого, кога, каде и како, со кои средства, и како сето тоа се контролира и евидентира.

Стандардот, исто така, се осврнува и на регистрирањето на преведувачките работи, доделувањето на преводот на избраниот(те) преведувач(и), техничките ресурси, подготвителниот процес пред преведување, анализата на изворниот текст, терминолошките работи и стилот.

Сертификација

Стандардот EN 15038 дава основа за оцена и сертификација на давалителите на преведувачки услуги. Во Европа и воопшто, во светот, постојат акредитирани фирми и тела кои вршат сертификација на давателите на преведувачки услуги според стандардот EN 15038. При ревизијата што ја спроведуваат, тие проверуваат дали давателот на преведувачки услуги ги разбрал барањата на стандардот и дали ги спроведува преведувачките процеси и постапките за осигурување на квалитет согласно EN15038. По успешна ревизија, давателот на преведувачки услуги добива сертификација за определен временски период, а за обновување на сертификацијата се спроведуваат дополнителни периодични ревизии. Наместо ваквата сертификација од страна на акредитирана фирма или тело, давателот на преведувачки услуги може да се одлучи за јавна изјава за усогласеност со стандардот.

Практиката во Македонија

Стандардот EN 15038 не ѝ е доволно познат на широката јавност во Македонија и нема широка примена бидејќи сè уште не е прифатен како македонски стандард. Поради тоа, кај нас нема акредитирани тела кои што би вршеле сертификација според овој стандард.

Единствена можност што давателите на преведувачки услуги, кои се посветени на осигурување квалитет на услугата, ја имаат кај нас е јавната изјава за усогласеност со стандардот.

Ова, секако, не значи дека во Македонија нема квалитетни преведувачи и агенции за преведување. Напротив, има доволен број одлични преведувачи и агенции кои добро си ја знаат и извршуваат работата, но исто така има и многу лоши примери и практики и непознавање на процесот на преведување. Па така, ни се случуваат лоши книжевни преводи и лоши преводи на стручна литература и учебници чии автори се наградувани за своето творештво, креативност и иновација, а кои поради неквалитетниот превод и наследењето на стандардите за преведување стануваат неупотребливи за читателите за кои се наменети.

Зошто се случува ова? Токму поради тоа што во Македонија не постои критериум за квалитет, а критериум за квалитет не постои поради општото непознавање на професијата преведувач и на процесот на преведување, непостоењето свест за важноста на преводот за општеството и покрај тоа што огромен дел од општествениот поредок ни се темели врз превод, и поради недостатокот на лесно достапна информација и поука за тоа што е прифатлив превод, а што не.

Репер за квалитет мора да постои, а стандардот EN15038 тоа го овозможува за преведувачката индустрија во Македонија. Неговата примена значително ќе ја подобри состојбата.

Заклучок

Преводот носи голема одговорност а проблемите предизвикани со несоодветен превод често чинат многу повеќе време и пари отколку што би чинел најскапиот преведувач и сите неопходни па дури и дополнителни проверки. Процесот на создавање превод е комплексен, но секоја фаза и секоја проверка носи соодветна и неизбежна тежина. Стандардот EN15038 е сиже на вековната професионална практика во преведувањето (преведувањето е една од најстарите професии во светот!), и не е осамен во својата мисија. Тука се и американскиот стандард ASTM F2575-06, канадскиот стандард CAN/CGSB-131.10-2008 и поопштите стандарди за квалитет ISO 9000.

Замислете си ја штетата по македонскиот јазик, по нашата општа култура и знаење и конечно по животот на младите кои учат од несоодветни, дури и многу погрешни преводи. Можеме ли да си дозволиме да не бидеме совесни во врска со преводот на стручни текстови и литература, белетристика и учебници? Како ќе звучи македонскиот јазик по пет или шест генерации кои учат од лошо преведени учебници и читаат лошо преведена белетристика?

Реалноста посочува дека стандардот EN15038 треба да се донесе како македонски стандард кој ќе го применуваат сите учесници во преведувачките процеси во Македонија: давателите на преведувачки услуги, како алатка која им осигурува дефиниран процес што ќе им овозможи да

обезбедат квалитетна услуга според барањата на клиентите, и нарачателите на преведувачки услуги, како извор на доволно информации за тоа што треба да бараат и прифатат како соодветна услуга.

Термини што се дефинирани во стандардот:

- **давател на преведувачка услуга (TSP)** – организација или лице што дава преведувачки услуги
- **услуга со додадена вредност** – услуги што давателот на преведувачки услуги може да ги дава покрај преводот
- **оспособеност (компетентност)** – демонстрирана способност во примена на знаење и вештини
- **документ** – медиумот на којшто е запишана информација
- **толкување** – пренесување на говорно изразени информации од изворниот јазик на целниот јазик во говорна форма
- **регистар** – збир карактеристики на одреден вид лингвистички текст или говор
- **превод** – пренесување на текст во писмена форма од изворниот јазик на целниот јазик
- **преведувач** – лице што преведува
- **изворен текст** – оригиналниот текст, текстот што се преведува
- **изворен јазик** – јазик на кој што е напишан изворниот текст
- **целен текст** – преводот, преведениот текст
- **целен јазик** – јазик на кој што се преведува изворниот текст
- **културолошки и други конвенции** – лингвистички, културолошки, технички и географски конвенции на целната група
- **проверка од друго лице (редакција на превод)** – преводот се проверува дали одговара за договорената намена, се прави споредба на изворниот со преведениот текст, и се препорачуваат корективни мерки
- **лице што врши проверка (редактор на преводот)** – лицето што ја прави проверката на преводот
- **стручна редакција** – проверка дали преведениот текст одговара на договорената намена и дали ги почитува конвенциите на областа од која што е, при што се препорачуваат корективни мерки
- **стручен редактор** – лицето што ја врши стручната редакција
- **лектура** – лингвистичка проверка на преводот (најчесто пред објавување), се проверува дали во преведениот текст се почитуваат правилата за правопис и синтакса, дали се бројките правилно напишани и сл.

Национални стандарди

EN 15038 е прифатен како национален стандард во следните земји:

- Велика Британија BS EN 15038
- Германија DIN EN 15038
- Франција NF X50-670
- Австрија OENORM EN 15038
- Швајцарија SN EN 15038
- Шпанија UNE-EN 15038
- Финска SFS EN 15038
- Италија UNI EN 15038
- Полска PKN EN 15038
- Естонија EVS-EN 13038
- Унгарија MSZ EN 15038